

Asia: VN/14348/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne asiakasmaksuasetuksen muutoksista

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue (jatkossa Pohde) kiinnittää huomiota siihen, että hyvinvointialueiden kokonaistalous on 1 - 1,5 mrd euroa alijäämäinen ja edellyttää monenlaisia talouden tasapainottamistoimenpiteitä. Samalla hyvinvointialueiden rahoitukseen esitetään uusia heikennyksiä. Rahoituksen tasoa lasketaan 100 milj. euroa sillä perusteella, että asiakasmaksuja korotetaan. Pohde tunnistaa asiakasmaksujen korotuksiin liittyvät riskit, mutta toteaa, että asiakasmaksujen korotukset ja em. rahoituksen leikkaukset ovat sidoksissa toisiinsa. Jos rahoituksen heikennykset toteutuvat, myös asiakasmaksujen korotukset ovat välttämättömiä. Vaikka asiakasmaksujen enimmäismääristä säädetään asiakasmaksuasetuksessa, hyvinvointialue voi päättää itse maksujen suuruudesta lainsäädännön mukaisesti. Tosiasiallisesti hyvinvointialueen liikkumavara asiakasmaksujen määrittämisessä on rajallinen. Jos hyvinvointialue päättää jättää mahdolliset asiakasmaksukorotukset tekemättä, sen tulee kattaa tämä osuus muusta rahoituksesta tai sopeuttaa toimintaansa rahoituksen puitteissa.

Pohteen tilinpäätös vuonna 2023 oli 72,2 M€ alijäämäinen ja talousarvio vuodelle 2024 on laadittu 60 M€ alijäämäiseksi huolimatta useista merkittävistä taloutta tasapainottavista rakenteellisista ja toiminnallisista muutoksista sekä Pohteen hallinnon keventämisestä yhteensä yli 170 henkilötyövuodella. Kokonaisuudessaan talouden saattaminen tasapainoon ja alijäämien kattaminen vuoden 2026 loppuun mennessä edellyttää edelleen vuosille 2025–2026 noin 80 M€ suuruisen lisästäöohjelman laatimista.

Esitetty asiakasmaksujen korotus lisäisi Pohteen asiakasmaksutuottoja arviolta 14-16 M€ vuodessa. Arviossa ei ole mukana asiakasmaksukaton vaikutuksia.

Pohde pitää hyvänä sitä, että asiakasmaksujen korotukset kohdistuvat kaikkiin asiakasmaksuasetuksessa säädettyihin terveydenhuollon asiakasmaksuihin.

Luonnoksessa valtioneuvoston asetuksesta muuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen pykälässä 7 todetaan käynti- ja vuosimaksu terveyskeskuskohtaisina.

Terveyskeskuksen avosairaanhoidon lääkäripalveluista voidaan 18 vuotta täyttäneiltä periä terveyskeskuksen ylläpitäjän päätöksen mukainen maksu, joka voi olla:

1) enintään 56,40 euron vuosimaksu, joka on voimassa kalenterivuoden siinä terveyskeskuksessa, johon maksu on suoritettu; jos palvelun käyttäjä ei suorita vuosimaksua, peritään häneltä 28,20 euron käyntimaksu käyntikertojen lukumäärästä riippumatta; tai

2) enintään 28,20 euron käyntimaksu; maksun saa kuitenkin periä ainoastaan kolmelta ensimmäiseltä käynniltä samassa terveyskeskuksessa kalenterivuoden aikana.

Pohde ehdottaa lainsäätäjälle, että asetukseen muutetaan perittävät asiakasmaksut hyvinvointialuekohtaisiksi. Hyvinvointialueella sijaitsevilla sote-keskuksissa on erilaisia ja eritasoisia palveluita.

Perustelumuistiolounnoksessa on kirjattuna, että hyvinvointialueita kannustetaan vapauttamaan pienituloiset asiakasmaksuista. Asiakasmaksulain 11 § mukaisesti velvoite jättää asiakasmaksu perimättä tai alentaa, ei kuitenkaan koske tasasuuruisia terveydenhuollon maksujen enimmäismääriä.

Pohde ei ole alentanut terveydenhuollon tasasuuruisia asiakasmaksuja. Pohteen näkemyksen mukaan perustelumuistiolounnos ohjaa muuttamaan asiakasmaksulain 11 § tulkintaan niin, että pienituloisilta jätetään perimättä terveydenhuollon tasasuuruiset asiakasmaksut. Lainsäätäjän tulisi määritellä pienituloisuus ja miten pienituloisuus todennetaan palvelutilanteessa, ettei käytäntö lisää hallinnollisia kustannuksia ja asiakkaiden vastuuta asiassa. Jos pienituloisuuden määritelmä on hyvinvointialueiden tehtävänä, se voi vaikuttaa asiakkaiden eriarvoiseen asemaan hyvinvointialueiden välillä sekä hyvinvointialueiden valtiolta saamaan rahoitukseen.

Asiakasmaksulaskujen eräpäivien siirrot ja osamaksusopimusten määrät on jo tällä hetkellä kasvussa. On hyvin todennäköistä, että eräpäivien siirrot, osamaksusopimukset ja mahdolliset asiakasmaksujen alentamiset tai perimättä jättämiset tulevat asiakasmaksujen korottamisen jälkeen lisääntymään merkittävästi. Terveydenhuollon asiakasmaksut aiheuttavat vaikeuksia erityisesti pienituloisille ja paljon palveluita käyttäville asiakkaille. Asiakasmaksu korotus on myös kohtuuttoman suuri suhteutettuna matalapalkkaisten asiakkaiden kuukausituloon. He eivät ole sosiaalipalveluiden piirissä ja heillä on yksittäisiä käyntejä terveydenhuollossa eikä asiakasmaksukatto täyty vuoden aikana. Heillä ei ole oikeutta toimeentulotukeen. Asiakasmaksukaton seuranta on asiakkaan vastuulla. Oletettavaa on, etteivät kaikki asiakkaat kykene maksukattoa seuraamaan. Maksukatosta riippumatta asiakkaalle voi tulla huomattavia maksuvaikeuksia. Vaikka maksukatto täyttyy,

lyhytaikaisesta laitoshoidosta asiakas maksaa edelleen 50 % asiakasmaksusta. Jos lyhytaikaisen laitoshoidon perusmaksua korotetaan esityksen mukaisesti, asiakkaalle jää maksukaton jälkeen myös suurempi osuus maksettavaksi.

Sosiaaliturvaa koskevien muutosten on lisäksi ennakoitu lisäävän aikuissosiaalityön ja toimeentulotuen tarvetta. Asiakasmaksumuutokset voivat osaltaan myötävaikuttaa siihen, että taloudellisen tuen tarve tulee edelleen kasvamaan, mikä ilmenee muun muassa lisääntyvänä sosiaalihuollon ohjauksen, neuvonnan ja palvelutarpeen arviointien sekä palveluiden tarpeena. Sosiaalihuollon ja asiakasmaksuasioita hyvinvointialueilla hoitavien yksiköiden resurssitarve saattaa lisääntyä asiakkaiden taloudellisten tilanteiden selvittämistyön, ohjauksen ja neuvonnan lisääntyessä.

Lausuntonne todistuksista ja lausunnoista perittävistä asiakasmaksuista.

Huom! tämä kysymys on osoitettu ensisijaisesti hyvinvointialueille. Todistuksista ja lausunnoista perittävien asiakasmaksujen jatkovalmistelua varten hyvinvointialueita pyydetään tuottamaan valmistelun tueksi tietoa hyvinvointialueen antamien todistusten ja lausuntojen määristä sekä niistä saatavista asiakasmaksutuloista. Samalla mahdollisuuksien mukaan pyydämme tietoa alla olevasti eriteltynä:

- Lääkäriinlausunnot ajokorttia varten
- Lääkäriinlausunnot aselupaa varten
- Muut säädöspohjaiset lausunnot ja todistukset (jos tieto jo koottuna)
- Muut (ei-säädöspohjaiset) todistukset (jos tieto jo koottuna).

Lisäksi hyvinvointialueita pyydetään arvioimaan todistuksista ja lausunnoista perittävän asiakasmaksun nykyisen enimmäismäärän suhdetta todistusten/lausuntojen tuottamisen kustannuksiin (maksujen kustannusvastaavuus).

Tietoa tarvitaan, jotta todistuksista ja lausunnoista perittävän maksun enimmäismäärään valmisteltavan korotuksen vaikutukset hyvinvointialueen rahoitukseen voidaan arvioida hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla.

Tietoa todistusten ja lausuntojen määristä ei ole luotettavasti Pohteen tietojärjestelmistä saatavilla.

Tuomaala Päivi
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue - Sosiaali- ja terveydenhuollon
järjestämisjohtaja Kirsti Ylitalo-Katajisto